

Razstave

Od sanj do resničnosti Razvoj slovenske državnosti

Arhiv Republike Slovenije je pod vodstvom dr. Franceta Dolinarja pripravil zanimivo in poučno razstavo o razvoju slovenske državnosti. Praznovanje desete obletnice slovenske samostojnosti je bila primerna priložnost, da so v arhivu zbrali dokumente, ki govorijo o nastanku in razvoju zamisli o samostojni državi. Priložnostna razstava, ki je pomenila uvod v praznovanje 10. obletnice slovenske državnosti, je bila na ogled v Stanovski dvorani na Ljubljanskem gradu od 24. maja do 25. junija 2001.

Odprtja razstave se je udeležilo precej radovednih obiskovalcev, ki so si z zanimanjem ogledali dokumente o razvoju slovenskega naroda in nastanku nove države. Največje zanimanje so povzročili odlomki iz Filmskega arhiva Republike Slovenije, ki so se na velikem platnu vrteli med razstavo in so precej popestrili same dokumente. Podobno zanimanje je ob vstopu v razstavne prostore pritegnil stol, na katerem je Karel II. prejel dedni poklon kranjskih stanov, kar priča, da moramo na razstavah arhivske dokumente vedno dopolniti z različnimi pričevalci zgodovine.

Razstava je bila zamišljena kot časovni trak, na katerem si sledijo skenirani dokumenti kronološko razvrščeni od začetkov do danes. Na velikih panojih pa so bili razstavljeni najpomembnejši originalni dokumenti.

Razdeljena je bila na štiri vsebinske sklope, ki pa so bili morda premalo vidno ločeni med seboj. Razstava, po svoji osnovni zamisli pedagoška, tako kljub zelo dobri vsebinski zasnovi ni bila dovolj vizualno učinkovita. Ta prvi vtis pa je popravilo predvajanje odlomkov iz filmskega arhiva, ki smo si jih vsi z veseljem in zanimanjem ogledali. Arhivisti bomo morali torej vse bolj upoštevati, da na razstavah dokumentov ne beremo, tako da je njihova najpomembnejša stran, to je vsebina, potisnjena v ozadje, zato pa sta toliko pomembnejši vizualna učinkovitost in razpoznavnost.

Na razstavi so nas torej najprej sprejeli stol nadvojvode Karla II. in originalni dokumenti, nato pa nas je kronološki trak peljal skozi razstavo. Prvi del razstave je obsegal čas od najstarejše znane upodobitve ustoličenja koroških vojvod na Gosposvetskem polju do Majniške in Krfske deklaracije. To dolgo obdobje je bilo predstavljeno z najpomembnejšimi dokumenti iz domačih in tujih arhivov in knjižnic. Izbrani dokumenti so govorili o nastajanju in oblikovanju deželne, nato narodne zavesti, kar je šele lahko vzpodbudilo potrebo po samostojni državi. Tako smo si na začetku ogledali dokumente od ustoličevanja, prek prve slovensko zapisane besede "le vkup, le vkup, uboga gmajna", pa prve omembe Slovenije v

Vodnikovi pesmi in seveda peticije cesarju z zahtevo po Zedinjeni Sloveniji, do podpisov za Majniško deklaracijo in zapisa iz dnevnika dr. Bogumila Vošnjaka o pogovorih s srbsko vlado o ureditvi nastajajoče jugoslovanske države.

Kronološki trak nas je pripeljal do drugega dela razstave, ki je govoril o že izoblikovani narodni zavesti in tudi politično izraženi volji Slovencev, da bi imeli kot enoten narod dovolj samostojnosti in pravic v okviru nove slovanske države Jugoslavije. Opazna je bila razlika v dokumentih, saj je bilo na panojih vse več tiskanih dokumentov in fotografij. Ogledali smo si lahko dokumente o pretrganju vezi s staro državo in o nastajanju nove države, v kateri pa se še ni uveljavila narodnopolitična emancipacija Slovencev.

Želja po večji samostojnosti se ni uresničila niti v drugi Jugoslaviji, ki jo prikazuje tretji del razstave. Novi čas je prinesel tudi nove dokumente, kar je bilo razvidno iz večjega števila dokumentov iz časopisov in uradnih listov.

Četrti in zadnji del pa je govoril o uresničenih sanjah, to je o osamosvojitvi Slovenije in nastanku samostojne države. Dokumenti o plebiscitu, pa o razglasitvi samostojnosti, o vojni in priznanju drugih držav so nas spomnili na nedavno preteklost. Zanimivi dokumenti so nas opozorili tudi na nekatera manj znana ozadja bližnjih dogodkov. Kot sem opazila, so se v Arhivu Slovenije zelo potrudili in nam v zadnjem delu razstave pokazali dokumente, ki se še hranijo pri organih državne oblasti. Ni pa bilo dokumentov iz arhivov strank, ki menda niso želele pokazati ključnih dokumentov njihovega soustvarjanja zgodovine. Ali pa morda ne vedo, kje pomembne dokumente hranijo?

Razstavo je pospremil bogato opremljen in kakovosten katalog, ki je pregledno opisal razvoj in oblikovanje naroda "na sončni strani Alp" vse do uresničitve samostojne države.

Peter Štih je v razpravi Državne tvorbe v srednjem veku na slovenskem ozemlju poudaril, da oblikovanje plemenskih tvorb Karantanije in Karniole še ni pomenilo, da lahko govorimo o Slovencih kot narodu. Poznejše oblikovanje dežel pa ni pomenilo, da je nastala narodna zavest, pač pa je nastala zavest o pripadnosti deželi.

Vasko Simoniti je pod naslovom Teritorialna država: nasprotje in povezanost med deželo in vladarjem prikazal vzroke za krepitev dežel kot teritorialnih enot in s tem povezane deželne zavesti.

Peter Vodopivec je v razpravi Država, dežele in Slovenci v obdobju absolutizma pojasnil kako so dežele ostajale temeljni okvir zavesti. Na kulturnem, ne pa še političnem področju, pa se je že uveljavljala zavest o pripadnosti slovenskemu narodu.

Stane Granda je pod naslovom Iz kulturnega v politični narod opisal kako je prevladalo spoznanje o

slovenski narodni individualnosti in kako se je oblikoval in javno predstavil slovenski politični program, ki je pomenil, da so Slovenci postali popolnoma izoblikovan narod z vsemi elementi lastne kulture. Nerealiziran pa je ostal njihov politični cilj Združene Slovenije. Zabavne tiskarske (verjetneje računalniške) napake v opombah pa prav gotovo ne zmanjšujejo kvalitete članka.

Jurij Perovšek in Miroslav Stiplovšek sta v razpravi *Volja po slovenski državnosti v letih 1918-1941* orisala prizadevanja za narodnopolitično emancipacijo v okviru Jugoslavije, vendar se prizadevanja za avtonomijo in federalizem niso uresničila. Prizadevanja za decentralizacijo in večjo samostojnost Slovenije v okviru druge Jugoslavije je opisal Božo Repe v zadnjem prispevku pod naslovom Slovenija od medvojne federalne enote preko povojne jugoslovanske republike do samostojne države. Notranje napetosti zaradi hitrejše demokratizacije in nacionalne emancipacije Slovenije so vodile v postopno pripravo za osamosvojitve, po oboroženem spopadu pa v samostojno državo Slovenijo.

Sledijo povzetki v slovenskem in angleškem jeziku, nato pa v kronološkem redu vsi dokumenti prikazani na razstavi.

Vsekakor je to tako obsežen in kvaliteten katalog, da bo ostal temeljni pripomoček pri spoznavanju razvoja slovenske državnosti in pravi pripomoček tako za radovedneže kot pedagoge.

Razstava *Od sanj do resničnosti* je vsebinsko kvalitetna razstava, z obsežnim katalogom, postavljena ob pravem času. V Arhivu Slovenije so se resnično potrudili in zbrali raznovrstne dokumente iz tujih in domačih arhivov, knjižnic in za najnovejše obdobje pri samih ustvarjalcih arhivskega gradiva. Pomembna posledica takšnih razstav je tudi, da se javnost, predvsem pa akterji dogodkov zavedo pomembnosti ohranjanja dokumentov za bodoče rodove, saj so prav dokumenti tisti, ki odkrijejo misli tistega časa in ne prilagajajo resnice novim pogledom in novemu času.

Upam le, da bo razstava ponovno postavljena in si jo bodo lahko ogledali tako učenci in dijaki, ki so bili v juniju že dopustniško razporejeni, kot tudi tisti, ki zaradi kratkega časa postavitve razstave niso uspeli videti.

Tatjana Šenk

Osebnosti mesta Ljubljane

V Zgodovinskem arhivu Ljubljana je od aprila 2001 do maja 2002 na ogled razstava z naslovom *"Osebnosti mesta Ljubljane"*, na kateri so razstavljene fotografije iz portretne serije fototeke ZAL. Gre večinoma za fotografsko gradivo četrte skupine foto-

grafske serije z naslovom *"Osebnosti mesta Ljubljane v fotografiji"*, ki sta ga začela zbirati že Mestna občina Ljubljana in pri njej nastali Mestni arhiv Ljubljana. Sedaj ima gradivo oznako **POZ II/A4**, vsebuje 1019 fotografij in je bilo v letu 2000 temeljito preurejeno. Večina serije je nastala v letih 1933 do 1935, ko je takratni župan in mestni načelnik dr. Dinko Puc zaprosil znane izbrane osebnosti, da so mu za mestno kroniko poslale svoj portret s kratkimi osebnimi podatki. Nastala je celo zamisel, da bi bila ta zbirka fotografij namenjena za načrtovani mestni muzej.

Fotografska predstavitev portretirancev je klasično portretna. Najpogostejše so doprsne upodobitve, manj je celopostavnih; pa tudi dopasni in dokolenski portreti niso izjeme. Prevladujejo fotografski rjavi toni in sivine, manj fotografij je črno belih in sepia toniranih. Vsaj četrtina posnetkov je neavtoriziranih. Fotografije so relativno dobro ohranjene, le malo jih ima sledi mehanskih poškodb.

Avtorja razstave sta arhivista Jože Suhadolnik in Marjana Kos, fotografsko tehnična dela pa je opravila Tatjana Rodošek. Razstava *"Osebnosti mesta Ljubljane"* je poimenovana enako kot serija portretnih fotografij in v sedanji zbirki "Fototeka ZAL" predstavlja dragoceno in nepogrešljivo arhivsko gradivo. Motivno ji pripada 140 ustreznih negativov oziroma fotografskih plošč. Pri izboru fotografij za razstavo sta avtorja upoštevala številčno sorazmerje med omenjenimi petimi podskupinami. Najštevilčnejše so zastopani posamični portreti, ti pa so tudi osnova portretne serije. Sledijo jim slikarski in kiparski portreti. Skupinski portreti z množico bolj ali manj znanih oseb pomenijo težavnejšo nalogo pri identifikaciji posameznikov. Časovni razpon gradiva je približno od leta 1862 do leta 1969. Razstavljeno gradivo je subjektiven, a pretehtan izbor in pogled na vsebinsko raznolikost in značilnosti fotografskega zapisa portretirancev. Upošteva pomembne ugledne osebnosti, ki so v tedanji deželni kranjski in pozneje vseslovenski prestolnici pustile vidne sledi na različnih področjih svojega družbenega, političnega ali kulturnega udejstvovanja. Pri tem gre tako za osebnosti, ki so v slovenski javnosti splošno znane in katerih poznavanje sodi že kar v "splošno izobrazbo" (npr. Ivan in Franja Tavčar, Henrik Thuma, Ivan Cankar), kot tudi za tiste manj znane (npr. Teo Vilijem, Gustav Tönnies).

Ob razstavi je izšla tudi krajša publikacija, ki jo je pripravil Jože Suhadolnik.

Glede na to da je pri razstavi zaradi njene prostorske omejenosti (vitrine v spodnjih prostorih ZAL-a) predstavljen le ozek krog osebnosti, bi bilo dobro za prihodnost razmišljati v smeri ponovitve razstave s predstavitevami novega kroga osebnosti, kajti kot poudarjata avtorja, bi jih bilo mogoče dodati in enakovredno predstaviti vsaj še enkrat toliko.

Damjan Hančič